

**Biuro Krajowej Rady
Radiofonii i Telewizji**

**Departament Polityki
Europejskiej
i Współpracy z Zagranicą**

Telewizja publiczna w wybranych państwach Europy Środkowej

Kwiecień 2003

**Paweł Stępka
Albert Woźniak**

**ANALIZA
BIURA KRRiT**

Nr 1/2003

1. Czechy

Wraz z rozpadem Czechosłowacji Telewizja Czeska uzyskała prawo do nadawania dwóch naziemnych kanałów o ogólnokrajowym zasięgu: ČT1 i ČT2. Pierwszy z nich ma charakter ogólny drugi zaś koncentruje się głównie na wydarzeniach kulturalnych.

Od 1993 roku do chwili obecnej Telewizja Czeska pozostaje źródłem wielu kontrowersji, które często przeradzają się w spory polityczne na najwyższym szczeblu. Liczne zawirowania polityczne oraz kolejne niepowodzenia reform tej instytucji wpłynęły w sposób znaczny na jej pozycję rynkową. W 2001 roku ČT1 cieszyło się 21 % a ČT2 10,5 % oglądalnością (w 2000 roku: ČT1-25,9% a ČT2-5,9%), podczas gdy stacje komercyjne odpowiednio: TV Nova około 45% a Prima TV 18,5%. Przyczyn takiej sytuacji

należy upatrywać zarówno w czynnikach ekonomicznych, strukturalnych jak również politycznych.

Istotnym wydarzeniem rynkowym było przydzielenie w 1994 roku przez Czeską Radę Radiofonii i Telewizji koncesji dla Nova TV, której właścicielem było czesko-słowackie konsorcjum na czele z Vladimirem Želaznym wraz z amerykańską firmą *Central European Development Corporation*. Nowa stacja od początku miała charakter rozrywkowy dzięki czemu zyskała około 50% oglądalności oraz bardzo dobre wyniki finansowe. Z czasem też została ona całkowicie przejęta przez udziałowca amerykańskiego.

Równie poważnym konkurentem dla Telewizji Czeskiej stała się druga stacja komercyjna TV Prima, która przerosła się ze stacji regionalnej w stację ogólnokrajowym zasięgu kontrolowaną przez Bank IPB. Zwiększenie poziomu oglądalności tej stacji z 9% do 18 % przypadające na lata 1998-2001 było silnie skorelowane ze spadkiem zainteresowania programami nadawanymi w tym czasie przez ČT1 z 28% do 21%.

Kolejnym czynnikiem mającym bezpośredni wpływ na możliwości ekonomiczne telewizji publicznej jest przewidziany prawnie sposób jej finansowania. Najważniejszym komponentem budżetu na rok 2001 były wpływy z abonamentu, które stanowiły około 65%, na kolejnym miejscu były wpływy pochodzące od reklamodawców około 21%. Relatywnie niewielkie dochody ze sprzedaży czasu antenowego są głównie wynikiem silnej pozycji stacji komercyjnych. Ponadto prawo o radiofonii i telewizji nakłada ograniczenia na telewizję publiczną względem czasu nadawania reklam. W ten sposób dla Telewizji Czeskiej zarezerwowano 1% czasu antenowego na reklamy (może zostać wydłużony do 10% poprzez nadawanie tele-sprzedaży) a między godziną 19 a 22 nadawcy publiczni mogą nadawać do 6 minut reklam w ciągu godziny.

Drugim jednak problemem jest fakt, iż wysokość abonamentu jest ustalana przez Parlament w formie aktu prawnego. Ta konstrukcja spowodowała, iż dokonano tylko dwóch podwyżek abonamentu. W 1997 roku podwyższono obowiązującą od 1991 roku sumę 50 koron na 75, zaś w 2004 ustalono stawkę na poziomie 100 koron, ograniczając jednocześnie czas antenowy przeznaczony na reklamy.

Przyczyną słabej rynkowej pozycji telewizji publicznej jest często podnoszona kwestia jej upolitycznienia. Na jej czele stoi Dyrektor Generalny, który jest wybierany na sześcioletnią kadencję przez Radę Telewizji Czeskiej- ciało nadzorujące telewizję publiczną. Od 2001 roku piętnastu członków Rady Telewizji Czeskiej wybieranych jest przez Parlament na sześcioletnią kadencję. Co dwa lata 1/3 składu Rady jest odnawiana (do 2001 roku Rada składała się z 9 członków wybieranych na 5-letnią kadencję). To właśnie to ciało jest

najczęściej krytykowane w kontekście oskarżeń o upolitycznienie telewizji publicznej. Wiele wątpliwości budziły decyzje personalne zapadające na jego forum.

Największy kryzys w czeskiej telewizji publicznej rozpoczął się w 1998 roku kiedy to swoją kadencję zakończył Dyrektor Generalny- Ivo Mathé. Od tego momentu rozpoczęła się seria prób zreformowania struktury Telewizji Publicznej szczególnie jej departament ds. informacji oraz procedury finansowe. Każda z tych prób zakończyła się niepowodzeniem, zmianami personalnymi i skandalem politycznym. Do największego skandalu doszło na przełomie 2000 i 2001 roku kiedy to stanowisko Dyrektora Generalnego mianowany został mający wieloletnie doświadczenie pracy w BBC Jiří Hodač, który był postrzegany przez wielu pracowników telewizji jako człowiek premiera Klaus. Szczególnie kontrowersje wzbudziła jego próba zreformowania departamentu ds. informacji. Dziennikarze tam zatrudnieni wzniesili protest, który przerodził się w strajk, blokadę studia telewizyjnego oraz marsze protestu, które w Pradze gromadziły do 100 000 uczestników. Sprzeciw dziennikarzy został poparty bezpośrednio przez partie będące w opozycji do rządu Klaus w szczególności przez *Freedom Union*. Te silne protesty po raz kolejny zahamowały wewnętrzne reformy Czeskiej Telewizji.

Czeska Rada Radiofonii i Telewizji ukarała telewizję publiczną najwyższą karą pieniężną 2 mln. koron za naganne jej zdaniem zachowanie jej pracowników. Parlament natomiast uchwalił nowelizację prawa o Telewizji Czeskiej, wprowadzającą bardziej transparentną formę wyboru dyrektora Generalnego oraz zmieniającą dotychczasowy kształt Rady Telewizji Czeskiej.

Mimo nowego prawa Rada Telewizji Czeskiej znów w atmosferze skandalu powołała nowego Dyrektora Generalnego (Jiří Balvin), kojarzonego raczej jako zwolennika *status quo*. Jednak również on został odwołany z pełnionej funkcji w listopadzie 2002 roku ze względu na nie radzeniem sobie z problemami finansowymi oraz skandalem związanym z zainstalowaniem ukrytych kamer monitorujących pracowników telewizji.

Do połowy kwietnia 2003 roku Radzie Telewizji Czeskiej nie udało się wybrać nowego Dyrektora Generalnego. Żaden z 6 kandydatów nie zdobył wymaganych 10 głosów w Radzie. Skutkiem tego są trzy deklaracje członków Rady o podaniu się do dymisji. Przedłużający się pat może skończyć się odwołaniem Rady Telewizji Czeskiej przez Parlament.

2. Słowacja

Słowacka Telewizja nadaje dwa programy o zasięgu ogólnokrajowym: STV1 i STV2. Oba programy w 2000 roku mogły liczyć na około 22,5 % oglądalności (SVT1-17,5% a SVT2-4,4%).

Podobnie jak w przypadku Czeskiej Telewizji za spadek oglądalności w sposób naturalny jest wynikiem przemian rynkowych a konkretnie pojawieniem się stacji komercyjnych. Najmocniejszą pozycję rynkową ma telewizji TV Markiza, która na zaczęła nadawać w 1995 roku. Bardzo szybko wzmacniała swoją pozycję na rynku i w 2000 roku cieszyła się 50% oglądalnością. W 2002 roku zgodnie z informacjami publikowanymi przez Słowacką Radę Radiofonii i Telewizji, TV Markiza osiągnęła 76% oglądalności i 58% udziału w rynku. Warto również odnotować względnie stały procent widowni oglądającej programy nadawane przez prywatną czeską stację telewizyjną (TV Nova w 2000 roku około 8%. Obecnie TV Nova została zastąpiona przez JOJ TV).

Kwestią nie pozostająca bez wpływu na kondycję telewizji publicznej jest system jej finansowania. Telewizja Słowacką prócz dochodów z abonamentu (około 64 % budżetu w 1999 roku) i reklam (14% budżetu w 1999 roku) jest także finansowana bezpośrednio z budżetu państwa (około 18% budżetu w 1999 roku). Wysokość abonamentu jest podobnie jak w wypadku Czech ustalana w formie specjalnego aktu prawnego i jest on indeksowany automatycznie o wysokość inflacji. Ten przepis podobnie jak w wypadku Czech często nie pozwalał na podwyżkę abonamentu ze względów politycznych.

Prawo o Radiofonii i Telewizji nakłada również ograniczenia na telewizję publiczną w zakresie emitowania reklam. Nie mogą one przekraczać 3% dziennego czasu nadawania (może zostać wydłużony do 10% poprzez nadawanie tele-sprzedaży) a dodatkowo pomiędzy godziną 19 a 22 nie mogą przekraczać ośmiu minut w ciągu każdej godziny.

Niedobory finansowe są częściowo rekompensowane z budżetu państwa. Wysokość tych subwencji wzrasta co roku co powoduje co raz silniejsze uzależnienie telewizji publicznej od państwa. W 1998 roku wysokość subwencji wynosiła około 367 500 000 SKK aby w 2002 osiągnąć poziom 500 000 000 SKK. Mimo to zadłużenie telewizji publicznej szacuje się na około 1 mld. SKK.

Podobnie jak w przypadku Czech Parlament powołuje członków Rady Telewizji Słowackiej (Rada składa się z 9 członków powoływanych na 4-letnią kadencję). Zadaniem tego ciała jest kontrola działalności Telewizji Słowackiej oraz gwarancja jej niezależności. Na czele telewizji publicznej stoi Dyrektor Generalny, który wybierany i odwoływany jest przez

Parlament na wniosek Rady. Podobnie jak ma to miejsce w przypadku Czech rozwiązania te budzą wątpliwości dotyczące niezależności politycznej mediów publicznych.

3. Węgry

Telewizja publiczna nadaje trzy programy: Magyar 1 (ogólnokrajowy); Magyar 2 (odbierany przez 55% populacji), Duna TV (odbierany przez 45,3% populacji i skierowany głównie do diaspory węgierskiej). Podobnie jak w powyżej scharakteryzowanych państwach telewizja publiczna może się poszczycić bardzo niewielkim poziomem oglądalności. W 2000 roku w sumie trzy programy telewizji publicznej miały 14 % udziału w oglądalności.

Największą oglądalność mają dwie stacje komercyjne TV2 (w 2000 roku - ok. 42%) oraz RTL Klub (w 2000 roku - ok. 33,1%). Ich pojawienie się na rynku w 1997 roku silnie zmieniło rynek telewizyjny na Węgrzech.

Telewizja publiczna wraz z publicznym radiem finansowane są ze środków zgromadzonych w specjalnie w tym celu powołanym funduszu (*Broadcasting Fund*). Środki te pochodzą z abonamentu (ustalana co rok w ustawie budżetowej przez Parlament), kar nakładanych na nadawców oraz dotacji rządowych. Środkami tymi administruje Rada Radiofonii i Telewizji (ORTT).

W 1999 roku działalność telewizji publicznej finansowana była w 52,8% ze środków publicznych (22,8% pochodziło z dotacji państwowych a 19,5% z abonamentu, 10,3% z podatku). Środki z reklam stanowiły około 9% budżetu (w 1997 roku wpływy z reklam stanowiły 54,8% budżetu). Problemem pozostaje wciąż niska ściągalność abonamentu będąca na poziomie 68 %.

Artykuł 24 prawa o radiofonii i telewizji stwierdza, że publiczny nadawca nie może nadawać reklam dłużej niż 6 minut w ciągu jednej godziny oraz że całkowity czas nadawania reklam nie może przekraczać przeciętnie czterech minut w ciągu godziny całkowitego czasu nadawania.

Największym jednak problem telewizji publicznej jest jej upolitycznienie, które w 1998 roku zaowocowało tzw. „wojną o media”. Jej jednym z rezultatów był bardzo krytyczny raport opublikowany w 2001 roku przez *International Federation of Journalists* pt. „*Television on the Brink. The Political and Professional Crisis of Public Broadcasting in Hungary*”. Dokument ten wskazuje między innymi na upolityczniony system nadzoru nad telewizją publiczną. W lutym 1999 roku większość parlamentarna powołała swoich przedstawicieli do ciała nadzorującego telewizję publiczną: *Board of Trustees*. Pozostały

jednak wciąż miejsca przeznaczone dla opozycji, która nie zdołała wybrać swoich kandydatów. Mimo niekompletnego składu większość parlamentarna kontrolująca ciało nadal działa wywołując falę krytyki ze strony opozycji. Sąd Konstytucyjny przyznał rację większości parlamentarnej argumentując, iż bardziej istotny wydaje się fakt ciągłości nadzoru nad mediami niż parytet polityczny. Nowo wybrany prezes Telewizji Publicznej kojarzony z nowym rządem zwolnił setki dziennikarzy argumentując ten fakt słabą sytuacją finansową. Szacuje się bowiem, że telewizja publiczna na Węgrzech przynosi dziennie około 70 000 USD strat. Mimo ciągłych dopłat ze strony państwa zadłużenie telewizji publicznej wciąż rośnie i we wrześniu 2000 roku szacowano je na 40 mln. EUR. Otrzymywanie kolejnych dotacji i umarzane długów przez państwo jest często odbierane jako „zapłata za usługi” świadczone na rzecz rządzącej opcji.

Bibliografia

1) Opracowania i dokumenty

- P. Bajomi-Lázár, „Public Service Television in East Central Europe. A comparative Study”, 2002- wygłoszono na konferencji pt. „Regional Meeting on Public Broadcasting” zorganizowanej przez International Federation of Journalists (Budapeszt 15-17 luty 2002).
- Raport Misji International Federation of Journalists pt. „Television on the Brink. The political and Professional Crisis of Public Broadcasting in Hungary.”, 2001
- IRIS, “The Financing of Public Service Broadcasting in Selected Central and Eastern European States”, 2000.
- European Audiovisual Observatory, “Statistical Yearbook 2001”.
- “Czech Television 2002”
- Czech Television, “Annual Report 2000”
- Węgry : Act No. 1 of 1996 on Radio and Television Services
- Czechy: Broadcasting Act 2001 on radio and television broadcasting operation and on changes of other acts
- Słowacja: Act No. 308 of 14th September, 2000 on Broadcasting and Retransmission and on Amendments of Act No. 195/2000 Coll. on Telecommunications
- Słowacja: Act No. 254/1991 Coll. of the Slovak National Council of 24 May 1991 on Slovak Television

2) Pozostałe źródła

- British Helsinki Human Rights Group- www.bhhrg.org
- International Federation of Journalists- www.ifj.org
- Central Europe Review – www.ce-review.org
- European Platform of Regulatory Authorities – www.epra.org
- Council for Radio and TV Broadcasting of the Czech Republic-www.rrtv.cz
- National Radio and Television Commission - ORTT - www.ortt.hu
- Council for Broadcasting and Retransmission of the Slovak Republic - www.rada-rtv.sk